

Dünya’da ve Türkiye’de Covid-19 Pandemisinin Ekonomik Etkileri

Economic Effects of Covid-19 in the World and Turkey

İclal ÜNÜVAR *
Hilal AKTAŞ **

ÖZ

Küreselleşme sonucu ulus devleti sınırlarının ortadan kalkmasıyla birlikte ülkeler arasındaki etkileşim hızlanmıştır. Covid-19, 2019 Aralık ayında Çin’in Wuhan kentinde bir akut solunum yolu rahatsızlığı şeklinde ortaya çıkmış olup kısa süre içerisinde tüm dünya ülkelerine yayılmıştır. Türkiye’de ilk vaka 11 Mart 2020 tarihinde görülmüştür. Dünya sağlık örgütü (WHO) 11 Mart 2020 tarihinde “pandemi” ilan etmiş ve ülkeler virüs vakalarına son verebilmek adına çeşitli tedbirler almışlardır. Alınan tedbirler ülke ekonomilerinin makroekonomik değişkenlerinde çeşitli sıkıntılara sebebiyet vermiştir. Bu çalışmanın amacı, Covid-19 pandemisinin Dünya ve Türkiye ekonomisi üzerindeki ekonomik etkilerinin araştırılmasıdır. Sonuç itibarıyla Covid-19 salgınının Çin’de ortaya çıkmasına rağmen etki derecesini en az hisseden ülke yine Çin olmuştur. Gelişmiş ekonomiler nezdinde en fazla hisseden ülke ise İngiltere olmuştur. Türkiye için makroekonomik göstergeler ile Covid-19 salgını arasındaki bağlantısının incelenmesi sonucunda, ekonomik büyüme ve dış ticaret, salgından ciddi anlamda hasar almıştır. Ancak 2021 yılında serbestleşmenin gerçekleşmesi ile durum eski seyrine dönmüştür. Diğer makroekonomik göstergelerde yaşanan sorunların ise Covid-19 salgınından kaynaklı olmadığı Türkiye’nin temel ekonomik problemlerinden kaynaklı olduğu sonucuna varılmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER

Covid-19, Küreselleşme, Makroekonomik Değişkenler

ABSTRACT

With the disappearance of nation-state borders as a result of globalization, the interaction between countries has accelerated. It emerged in Wuhan, China in December 2019 and spread to all countries of the world in a short time. The World Health Organization declared a pandemic on March 11, 2020, and countries have taken various measures from the virus. The measures taken caused various problems in the country's economies and macroeconomic variables. The aim of this study is to investigate the economic effects of the Covid-19 pandemic on the global economy and the Turkish economy as a result of globalization. As a result, despite the emergence of the Covid-19 epidemic in China, the country that felt the least impact was China. In terms of developed economies, the country that felt the most was England. As a result of examining the link between macroeconomic indicators and the Covid-19 epidemic for Turkey, economic growth and foreign trade have been seriously damaged by the epidemic. However, with the realization of liberalization in 2021, the situation returned to its old course. It was concluded that the problems experienced in other macroeconomic indicators were not due to the Covid-19 epidemic, but to Turkey's main economic problems.

KEYWORDS

Globalization, Covid-19, Macroeconomic Variables

Makale Geliş Tarihi / Submission Date	Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance
02.11.2021	28.03.2022
Atf	Ünüvar, İ. ve Aktaş, H. (2022). Dünya’da ve Türkiye’de Covid-19 Pandemisinin Ekonomik Etkileri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 25 (1), 124-140.

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, icogurcu@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5541-7925

** aktshl06@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0282-3532

GİRİŞ

Küreselleşme kavramı ortaya çıkmasından itibaren tam manasıyla belli bir anlam atfedilmemiştir. Çalışandan çalışmaya, zenginden fakire, girişimciden sanatçıya kadar birçok alanda küreselleşme kavramı tanımlanmıştır. Zaman ilerledikçe küreselleşme kavramını tanımlamak zorlaşmıştır. Global dünya adı altında birçok tanıma yer verilmektedir. 1980 yılından 2000’li yıllara kadar olan süreçte birtakım görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşlerden bazıları, küreselleşmeyi dünyaya ekonomik refahı getiren bir düşünce olarak, bütün iyiliklerin ve olumlu gelişmelerin referansı olarak değerlendirirken; bazılarına göre ise günümüzün tüm hastalıklarının üzerinde bulunduran, bütün kötülüklerin ve olumsuzlukların belirtisi olarak anlamlandırılmıştır (Alper, 2016: 37). Bu noktada küreselleşme, insanları ikiye ayırmıştır. Bazı insanlar küreselleşmenin faydalı olduğunu ve insanlara katkı sağladığını savunurken bazıları ise küreselleşmenin olumsuz sonuçlar doğuracağını düşünmüşlerdir. Uluslararası kuruluşlar içerisinde bu duruma olumlu bakmayan ILO’ya göre küreselleşme, bazı uluslar ve zümreler bakımından eşitsizlikleri arttıran, sosyal sorunları içselleştiren bir olgudur (Alper, 2016: 39). Baktığımız zaman Covid-19 salgını ILO’nun düşünce formatına uygundur.

Covid-19 (Koronavirüs) 31 Aralık 2019 yılında ilk olarak Çin’in Wuhan kentinde şiddetli akut solunum yolu hastalığı şeklinde görülmeye başlanmıştır. Çin’de meydana gelen bu salgın kısa sürede Asya ülkelerini etkisi altına almış ve çeşitli ticaret yöntemleri ile Avrupa devletlerine kaymıştır. Zamanla tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını WHO (Dünya Sağlık Örgütü) tarafından, 11 Mart 2020 tarihinde, vakaların 13 kat artması ve 11 Mart itibarı ile toplam 114 ülkede hastalığın görülmesi sonucunda pandemi, yani küresel salgın olarak ilan edilmiştir (Gülmez, 2020: 32-36). Tüm dünyaya yayılması ile birlikte, sağlık, ekonomi ve sosyal refah açısından etkileri oldukça büyük olmuştur.

Covid-19 salgını, ortaya çıkmasından yaklaşık 3 ay sonra Türkiye’de görülmeye başlanmıştır. Hastalığın bir ilacı bulunana kadar, tüm dünyayı sarması ve etkili ölümler gerçekleşmesi insanları endişelendirmiştir. Covid-19 ile mücadele kapsamında, ülkeler; sağlık, sosyal, psikolojik ve ekonomik anlamda çalışmalar yaparak tedbirler almışlardır. Öyle ki bir taraftan da Covid-19 salgınına tedavi maksatlı aşı çalışmaları geliştirilmeye başlanmıştır. Covid-19 salgınının ortaya çıkmasından bir yılı aşkın bir süre sonra aşı çalışmaları cevap vermiştir. Prifizer şirketi ve Biontech şirketi ortaklığı ile geliştirilen ‘Biontech’ isimli aşı, düzenleyici kurumların acil kullanım ve düzenli kullanım onayını alan ilk aşı olmuştur (URL-1, 2021). İlk uygulaması İngiltere’de 12 Aralık 2020 tarihinde gerçekleşmiştir. Türkiye’de ise Çin’in geliştirmiş olduğu Sinovac isimli aşı 13 Ocak 2021 tarihinde ilk kez Türkiye’nin Sağlık Bakanı’na uygulanarak kullanılmaya başlanmıştır (URL-2, 2021). Dünyada tedavi amaçlı gerçekleştirilen aşı çalışmalarının, kullanıma sunulması için onaylanma işlemi ortalama 10 yıllık bir zaman zarfında belli olmaktadır. Ancak Covid-19 salgınının hızlı yayılması ve tüm dünyaya hâkim olması tedaviye daha erken erişim sağlanmasını mecbur kılmıştır. Bu amaçladır ki 10 yıllık bu süreç 12-18 aylık bir zaman diliminde acil kullanım onayı ile uygulama alanı bulmuştur (Yavuz, 2020: 225-226).

Sağlık literatüründe, 2002- 2003 yıllarında SARS- CoV, 2009 yılında H1N1 virüsü, 2012 yılında MERS-CoV, 2014 yılında EBOLA ve 2019 yılında COVID-19 salgınları görülmektedir (Üstün ve Özçiftçi, 2020: 144). Meydana gelen bu küresel salgın hastalıkları insanların tüketim tercihlerinin, psikolojik ve sosyal yapılarının ve ülke ekonomilerinin kalıcı ve zorlu süreçlere girmesine neden olmuştur. Bu çalışmanın amacı günümüz Covid-19 salgını küresel boyutta inceleyerek, Türkiye ve Dünya üzerindeki ekonomik etkilerini araştırmaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde genel olarak Covid-19 salgını, geçmişte yaşanan salgın hastalıklar ve bu hastalıkların bir dış faktör olarak ekonomiye yansımaları incelenmiştir. İkinci bölümde Covid-19 salgınının ekonomik etkilerini inceleyen çalışmalar literatür taraması olarak belirtilmiş ve üçüncü bölümde ise Dünya ve Türkiye ekonomisi üzerindeki makro göstergeler çerçevesinde Covid-19 salgınının ekonomik etkileri incelenmiştir

1. DÜNYA’DA YAŞANAN PANDEMİLER VE EKONOMİK KRİZLER

Pandemi, Eski Yunancada pan ve demos yani tüm insanlar anlamına gelen kelimelerden türetilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) pandemiyi üç koşulda açıklamıştır. Daha önce insanlık tarihinde hiç rastlanmamış olmalı, insanlara çeşitli yollarla bulaşıyor olmalı, hastalık faktörünün insanlar arasında kolayca ve sürekli olarak ilerliyor olması gerekmektedir. Küreselleşme kavramının etkin olması gereği, 1980 sonraları pandemi oranları artmıştır. Yani küreselleşme ile pandemi doğru orantılı diyebiliriz. Pandemi kavramı, insanlar üzerindeki yüksek etki derecesi virüsün enfektivitesine ve virülansına, toplum muafiyetine, bireylerin yaşam tercihleri ve sosyo-ekonomik durumlarına, ülkeler ve şehirlerarası mesafelerin kolay aşılabilmesine, bireylerin hayatında ve çalışma ortamında taşıdığı risk faktörlerine, buldukları ülkedeki sağlık hizmetlerinin

güçlü olmasına ve salgın etkeninin iklime bağlı olarak iyi ya da kötü anlamda şekil değiştirme kabiliyetine sahip olmasına göre değişiklik göstermektedir (TÜBA, 2021: 20).

Dünya tarihinde birçok çeşitli sebeplerden kaynaklı salgınlar, dönem dönem yaşanmıştır. Öyle ki tarihte ilk bilinen veba salgınlarından biri M.S. 165-180 yıllarında ortaya çıkan “Antonine (Galen)” salgınıdır. Salgında neredeyse günde 2.000 kişi hayatını kaybetmiştir. “Justinyen vebası”, M.S. 541-542 yıllarında uçan böcekler tarafından bulaşık Konstantinopol nüfusunun %40’ını kaybetmesine neden olmuş bir salgındır (URL-3, 2021). Ardından Dünya tarihinin büyük kıyımı olarak nitelendirilen salgın hastalık, “veba (kara ölüm)”, 1347 yıllarında Avrupa bölgesinde pirelerin insanları dalaması yoluyla insandan insana bulaşan bir hastalık olarak kendini göstermiştir. Veba salgınının kendini gösterdiği zaman diliminde Avrupa’nın yarısı bu hastalıktan hayatını kaybetmiştir (Kuş, 2014: 52). 1520’li yıllarda ortaya çıkan “Yeni Dünya Çiçek Salgını” Avrupalıların Amerika’ya ilk adım attıkları dönemde Avrupalı-Amerikalı arasında var olan insan ilişkileri bağlamında kendini göstermiş olup Avrupa’nın 1/3’nün yok olmasına ve Amerika nüfusunun %90’nın yok olmasına neden olmuştur. Bir başka salgın, 1817 ile 1975 dönemi arasında toplamda 7 farklı “Kolera salgını”, içme sularının kirlenmesi sebebiyle ortaya çıkmış olup milyonlarca insanın hayatına son vermiştir. Üçüncü veba salgını, 1855 ve 1859 yılları arasında ‘kara veba’ın ardından yine fareler aracılığıyla Çin’de ortaya çıkmış olup etkileri, tıp biliminin gelişmesiyle ilaç tedavisi uygulanarak yok edilmiştir. Bir başka salgın ise Birinci Dünya Savaşı yıllarında bitler aracılığıyla yayılan Tifüs Salgını’dır. Bu salgında Avrupa ve Asya’da ciddi kayıplar verilmiştir. Çin’de ortaya çıkan bir başka salgın ise Asya Gribi’dir. 1957 yılında ortaya çıkan grip 4 milyon insanın hayatını kaybetmesine sebep olmuş ancak aşı tedavisi geliştirilerek gribe son verilmiştir (URL-3, 2021). 2000’li yıllara gelindiğinde dönem dönem salgın hastalıklar devam etmiştir. SARS-CoV, 2003 yılında Covid-19 ile aynı aileden Çin’de ve şiddetli akut solunum yolu rahatsızlığı olarak nüks etmiştir. SARS-Cov Dünya’da 37 ülkede görülürken Covid-19 ise 196 ülkede görülmüştür ve halen devam etmektedir (WHO (a), 2021). Yine MERS-CoV 2012 yılında Sudi Arabistan’da ortaya çıktığında 27 dünya ülkesine dağılmıştır. Durumun seyrine genel anlamda bakacak olursak Covid-19’un diğer virüslere nazaran küresel çapta daha etkili olduğu sonucuna varabiliriz.

Dünya geçmişten bu yana küresel anlamda birçok ekonomik kriz ve pandemilerle karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik krizleri ve pandemiye birlikte değerlendirmek doğru olacaktır. Çünkü yaşanan pandemiler sonucunda ülke ekonomilerinde küçülmeler meydana gelmiş, ölüm oranları arttığı için istihdam da açıklıklar yaşanmış, toplum kavramının yok olma aşamasına gelmesi üretimde sıkıntıları ortaya çıkarmış ve tüketimin de azalmasına neden olmuştur. Bu anlamda geçmişte yaşanan Veba salgını bu duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bazı düşünürler veba salgınının, nüfus artışını azaltarak Avrupa’nın refah seviyesini artırdığı düşüncesini savunmuşlardır (Özden ve Özmat, 2014: 66). Çalışma yaşamında, veba öncesinde işsizlik hakimken, 1347’den 1350 yılına kadar Avrupa’nın neredeyse yarısının hayatını kaybetmesiyle istihdam açılmış ve çalışanların kıymeti anlaşılmıştır. Üretim durma seviyesine gelmiş ve Avrupa’nın zengin kesimi üretim olmadığı için tüketim anlamında çaresiz kalmıştır (Kuş, 2014: 52). İşgücünün büyük kısmının yok olması ile azalan üretim sonucunda feodal beyler zarar edeceklerini düşünmüş ve bu zararları mallara uygulayacakları yüksek vergiler ile temin etmeyi düşünmüşlerdir (Özden ve Özmat, 2014: 67). Klasikler’in “her arz kendi talebini yaratır” fikrini 1347 dönemi için değerlendirirsek, ortada bir üretim mevcut olmadığı için soylu kısım dahi talepte bulunamamıştır.

Baktığımız zaman dünya ekonomisi yine 1929 krizi, 1973 petrol krizi ve 2008 küresel krizi ile ekonomik anlamda sarsılmıştır. Yaşanan bu krizlerde bir hastalık mevcut olmamasına rağmen ekonomiler çıkmaza girmiştir. Yaşanan 1929 ekonomik krizi ABD merkezli olup işsizlik rakamlarını ve ithalat-ihracat oranlarını büyük oranda olumsuz etkilemiştir. 1973 krizi ise Arap-İsrail savaşları sonunda Arap devletlerinin petrole ambargo uygulaması sonucunda ortaya çıkmış olup petrol ihraç eden devletlerin zorlu süreçlere girmelerine neden olmuştur. Türkiye’de petrol ithal eden ülkeler arasında olduğu için petrol fiyatları ekonomik açıklarımızı katlayarak artırmıştır. Yine 2008 yılında yaşanmış olan Mortgage krizi küresel bazda yaşanmış olup Türkiye’de de büyük hasarlara neden olmuştur. Bu anlamda ülkelerin yapmış oldukları tercihler, siyasi çekişmeler, hastalıklar ve pandemiler ekonomik ve sosyal hayatlarını büyük oranda etkilemektedir.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Literatür kısmında Covid-19 salgınının ekonomik etkilerini inceleyen çalışmaların bir kısmına yer verilmiştir.

Adıgüzel (2020) çalışmasında, Covid-19 salgını, Türkiye özelinde makroekonomik göstergeler doğrultusunda incelemiştir. Covid-19 salgınının Türkiye’nin ekonomik göstergelerinde olumsuz etki bıraktığını, durgunluğa neden olduğunu ve tahminen Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla değerinde 400-675 Milyar TL açık olacağı tahmini sonucuna ulaşmıştır.

Arslan ve Bayar (2020) çalışmalarında, Covid-19 salgınının küresel boyutta ortaya çıkmasıyla ülkelerin ekonomik ve sosyal anlamda tedbirler alması, ülke ekonomilerini daha da içerisinden çıkılamaz bir hale sürüklediği üzerinde durmuşlardır. Covid-19 salgınının küresel çapta ve gelişmekte olan ülkeler özelinde ekonomiye etkileri incelenmiştir. Çözüm önerisi olarak; salgında daha da artan borçluluk oranını düşürmek, mali kurallar koymak, üretim alanını katma değeri yüksek olan mallara çevirmek ve çoklu, sabit olmayan politikalara uygulama alanı açmak gerekli olduğu belirtilmiştir.

Bloom, Baker, Davis ve Terry (2020) çalışmalarında, Covid-19 salgınının tüm dünya ekonomisinde bir dengesizliğe sebep olduğunu incelemiştirlerdir. Covid-19’un ekonomik etkilerini 1929 ekonomik buhranının ekonomik etkilerine benzetmişlerdir. Hisse senedi piyasasının hareketliliği, haberlerde var olan ekonomik belirsizlik ve yapılan anket verileri incelenerek çalışmalarını yürütmüşlerdir. Sonuç itibariyle, dünyada yaşanan ekonomik tabanlı daralmanın en büyük nedeni Covid-19 salgını olduğu gözlemlenmiştir.

B. Ulun (2020) Covid-19 salgınının küresel anlamda ülke ekonomilerine etkileri ve belirlenmiş ülkelerde alınan vergi önlemleri derleme yöntemi ile incelenmiştir. İnceleme sonucunda, toplam harcamalarda azalışlar olacağı buna bağlı olarak tüketim alışkanlıklarının değişeceği ve ülkelerin ekonomik durgunluğa gireceği öngörülmüştür.

Cinel (2020) çalışmasında, en temelde Covid-19 salgınının diğer yaşanan salgınlardan farklılıklarına değinilmiş ve bu doğrultuda bazı aksaklıkların ekonomiye etkileri araştırılmıştır. Sonuç olarak maliyetlerin önüne geçebilmek için alınabilecek önlemler ve uygulanabilecek politikaları açıklamıştır.

Durmuş ve Şahin (2020) Covid-19 salgınının dünya ve Türkiye ekonomisi üzerine etkileri incelenmiş olup salgın süresince uygulanmış olan ekonomi politikaları değerlendirilmiş ve önerilerde bulunulmuştur. Salgın süresince ülkelerden beklenen tıbbi malzeme ithalatında muafiyete gidilmesi, sokağa çıkma yasakları süresince vatandaşların temel ihtiyaçlarını karşılayıp karşılıksız gelir desteği verilmesidir.

Duran ve Acar (2020) Covid-19 salgınının dünya ekonomilerine etkileri sektörel anlamda incelenmiş olup sonuç itibariyle salgının doğrudan ekonomilere etki ettiği ancak alınan tedbirlerin ülkelerin kendi yerli üretim ürünlerine yönelmelerine, tasarruf oranlarının artmasına, enerji alanında alternatif enerji kullanımına daha fazla önem verilmesine neden olmuştur.

Dündar (2020) çalışmasında, tarihte yaşanan salgınları inceleyerek, Covid-19 salgınının dünya çerçevesinde boyutunu değerlendirmeye almış ardından yaşanan salgının makroekonomik göstergelere etkilerini incelemiştir. Çözüm önerisi olarak, salgının daha fazla insana bulaşmasını engellenmeli, vatandaşlara ekonomik yardımlar, sektörlere vergi yardımı yapılmalı ve para politikasının daha hassas uygulanması gerekliliği açıklamıştır.

Eryüzlü (2020) çalışmasında, Covid-19 etkisinin ekonomik ve sosyal anlamda hafif atlatılabilmesi adına bazı tedbirler alınması gerekliliği üzerinde durmuştur. Alınan tedbirlerin Türkiye özelinde ‘Helikopter Para’ teorisi ile ilişkisi incelenip olumlu olumsuz sonuçları değerlendirilmiştir. Sonuç itibariyle ‘Helikopter Para’ gibi bir uygulamanın varlığı veya yokluğu sonucunda yine de enflasyon oranının artacağı sonucuna ulaşmıştır. Covi-19 salgını etkisini kaybedince talebin artacağını, arzın talebi karşılayamayacağını ve bundan kaynaklı bir enflasyon artışı olacağını, bununla birlikte uygulamanın olumlu tarafı, para basımı yoluyla yapılan yardımlar sonucunda talebin artacağını, artan talepten kaynaklı arz olumlu anlamda etkileneceğini ve işsizliğin azalacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu uygulamanın etkinliğini koruyabilmesi için enflasyon oranının çok yüksek olmaması gerektiğine de vurgu yapmıştır.

Eroğlu (2020) Covid-19 salgınının geçmişte yaşanan diğer salgınlardan farkını ortaya koyarak alınan ekonomik tedbirlerin değerlendirilmesi ve ekonomiye yansımaları incelenmek istenmiştir. Çalışma yapılırken literatür taramasından, salgınla ilgili yayınlanan raporlardan ve istatistiksel verilerden faydalanılmıştır. Sonuçta varılan noktada araştırılması belirlenmiş ülkeler ve Türkiye’nin almış olduğu tedbirlerin yeterli gelmediği ve kısa vadeli tedbirler olduğu sonucuna varılarak Covid-19 salgınının uzun vadede işsizlik oranlarını ve yoksulluğu artıracığı belirtilmiştir.

Han, Pehlivan ve Konat (2022) Covid-19 salgınının Türkiye ekonomisine yansımaları salgın öncesi dönem ve salgın dönemi olarak sınırlandırılarak T-testi ve Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Testler sonucunda salgın ile dolar, Euro, döviz vb. rezervler, toplam ödeme ve krediler, harcamalar, işsizlik, ithalat ve taşıt sayıları arasında anlamlı ve farklı sonuçlara ulaşılırken konut satışları, enflasyon, büyüme ve ihracat arasında anlamlı farklılıklara ulaşılamamıştır. Salgın sürecinde yaşanan bu duruma çözüm olarak teşvikleri artırmanın, desteklerin devam etmesi, kısa çalışma ödeneği gibi önlemlere devam edilmesi önerilmiştir.

Nakiboğlu ve Işık (2020) Covid-19 salgınının işletme sahipleri nezdinde Türkiye ekonomisi üzerine yorum ve görüşleri Niğde ili baz alınarak değerlendirmeye alınmıştır. Toplamda 894 küçük ve orta boy işletme sahiplerine uygulanan testler sonucunda işletme sahiplerine göre Covid-19 salgını ekonomiye olumsuz anlamda çok büyük etkisinin olduğu, bu süreçte işletmelere verilen ekonomik teşvik paketlerinin yetersiz

olduğu, küçük işletmelerin piyasalardan çekilmek zorunda kalacağı ve işsizliğin artacağı yönünde düşüncelerin ağırlıklı olduğu gözlemlenmiştir.

Pak, Adegboye, Adekunle, Rahman, McBryde, Eisen (2020) Covid-19 salgınının sadece küresel bir sağlık sorunu olmadığını ekonomi ve finans piyasalarını da oldukça etkilediğini gelir oranlarında düşüşlere sebep olacağı, işsizliği artıracığı, hizmet ve imalat sanayilerinde aksaklığa neden olacağı salgının sonuçları arasında olacağı belirtilmiştir.

Pehlivan, Kaya ve Keleş (2021) Covid-19 salgınının makroekonomik etkileri seçilmiş bazı ülkeler ve Türkiye üzerinde uygulanan politikalar nezdinde incelenmiş ve salgına karşı alınan maliye ve para politikası tedbirlerinin neler olduğu, hangi politikanın daha etkili olduğu incelenmiştir. Sonuç itibarıyla maliye politikalarından daha fazla faydalanıldığı gözlemlenmiştir.

Sertkaya ve Baş (2021) Covid-19 salgını Türkiye’de görülmeye başlamasıyla birlikte salgının Türkiye Ekonomisi üzerine bırakmış olduğu etkiler incelenmiştir. İnceleme doğrultusunda Türkiye ekonomisinde zaten var olan yapısal bozukluk salgının Türkiye ekonomisine doğrudan etkilemesine neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Soylu (2020) çalışmasında, Covid-19 salgınının bugüne kadar gerçekleşen bütün salgınlardan oldukça farklı olduğunu, çok yönlü bir dağılım izleyen salgın, ülkelerin sadece sağlık alanına değil, ekonomik ve sosyal alanında da doğrudan etkiler bıraktığı sonucuna ulaşmıştır. Bu anlamda salgınla mücadele kapsamında genişletici para ve maliye politikaları uygulanmasını ve uygulamalar neticesinde Türkiye’de bir anda dibe vurup bir anda yükselişe geçen bir ekonomik sistemin var olduğunu açıklamıştır.

Türk, Bingül ve Ak (2020) çalışmalarında, salgınlar insanlık tarihinin her döneminde olduğunu, dönem bazında imkânlar doğrultusunda, yaşanan salgına bir son verebilmek için çeşitli çalışmalar yapıldığını, dönem ekonomilerine ve sosyal yaşantılarına yaptığı etkiler ve çıkarılan sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunmuşlardır.

Kayabaşı (2020) çalışmasında, yaşanan küresel salgın sonucunda alınan tedbirlerin ülke ekonomilerine ve insan hayatına hangi yönde etkiler bırakarak ne tür değişikliklere sebep olduğu incelemiştir. İncelemeler doğrultusunda ülke ekonomilerinin daralmaya gittiği ve toparlanamaz bir hale gireceği sonucuna varmıştır. Çözüm önerisi olarak kısa süre içerisinde aşı çalışmalarına öncelik verilerek tam kapanma gibi faktörler yerine daha etkili çözümler bulunmasının gerekliliği önerisinde bulunmuştur.

Küçükbay, Uysal ve Çırak (2021) Covid-19 salgınının dünya üzerine ekonomik etkileri Avrupa, Asya, Amerika ve Ortadoğu ülkelerinin salgın öncesi dönem 2019 yılı ile salgın dönemi 2020 yılı IMF verileri kullanılarak T-testi ve Wilcoxon testleri uygulanmıştır. Çalışma sonucu itibarıyla GSYH değerleri nezdinde salgın öncesi dönem ile salgın dönemi arasında anlamlı farklılıkların olduğu ancak Tüketici Fiyat Endeksi ile Cari açıkların salgın öncesi ve sonrası süreçte anlamlı farklılıkların olmadığı sonucuna varılmıştır.

Ünüvar ve Darıcı (2020) çalışmalarında, COVID-19 virüsünün ekonomik büyüme ve dış ticaret üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bu kapsamda, ülkelerin finansal koşullarının kırılgan olduğu ve politika alanı, özellikle borç sürdürülebilirliği açısından yüksek risklerle karşı karşıya kaldığını açıklamışlardır. Bu aşamada, yeni kuruluşların ortaya çıkmasına, ivedilikle yeni uluslar üstü adımlar atacak kuruluşlar oluşturmaya veya eski kuruluşlara işlerlik kazandırmaya ihtiyaç olduğu önerisinde bulunmuşlardır.

Yıldırım (2021) çalışmasında, Covid-19 salgınının etkileri gelişmiş ve gelişmemiş ülkeleri aynı anda etkilediğini, Dünya genelinde ekonomik küçülme yaşandığını açıklamıştır. Covid-19 salgını çerçevesinde alınan tedbirlerin dünya ticaretine ve Türkiye’nin ticaretine hangi yönde etki bırakmıştır? sorusunun cevabını bulmaya çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda ithalat yapma oranı yüksek olan Türkiye’nin Covid-19 salgınından olumsuz anlamda etkilendiği ve çözüm olarak daha sıkı politikaların uygulanması gerektiği düşünülmüştür.

Tayar, Gümüştekin, Dayan ve Mandi (2020) Covid-19 salgınının küresel ekonomiye etkisi İstanbul ilinin sektör bazında Basit Lineer Regresyon testleri ile analiz edilmiştir. Analizler sonucunda salgının elektrik, ulaştırma, mali, sınai, teknoloji sektörlerinde anlamlı ve olumsuz etkilere neden olduğu gözlemlenirken gıda-ıçecek, ticaret, tekstil, turizm ve Hizmetler sektöründe salgın ile anlamsız sonuçlara ulaşılmıştır. Her bir sektörün Covid-19 ile bağlantısı ayrı ayrı neden sonuç ilişkisi kapsamında incelenmiştir.

Literatür incelemesi yapılan çalışmalarda Covid-19 salgınının dünya genelinde olumsuz etki bıraktığı incelenen her çalışmada ortak bir görüş olarak belirtilmiştir. Öyle ki bazı çalışmalar 1929 ekonomik kriz ile Covid-19 salgının sonuçlarının benzerlik göstereceğini düşünürken bazıları ise bunun tam aksini iddia etmektedir. Ancak salgın süresince toplam harcamaların azalacağı, tüketim alışkanlıklarının değişeceği tasarruf oranlarının artacağı, işsizlik oranlarının artacağı ve bunlara bağlı olarak ülke ekonomilerinde durgunluk yaşanacağı ve yoksulluk oranlarının artacağı sonuçlarına ulaşılmıştır. Salgın süresince alınan tedbirler bağlamında maliye politikalarına daha önceki dönemlerden daha fazla önem verilmesi gerektiği ortak bir kanı olmuştur.

Çalışmamız doğrultusunda literatüre yapılan katkı ise Covid-19 salgınının ülke sınıflandırmaları açısından en fazla olumsuz etkinin gelişmiş ekonomilere yansıdığı ve gelişmiş ekonomiler içerisinde en az etkinin Çin’e en fazla etkinin ise İngiltere’ye olduğudur. Türkiye’deki makro ekonomik göstergelerinin incelenmesi sonucunda ise enflasyon ve işsizlik göstergelerinin salgın sürecinden yeteri kadar etkilenmediği, bozulmaların Türkiye ekonomisinde bulunan yapısal bozukluklardan kaynaklı olduğu ve istihdamın ve dış ticaret göstergelerinin salgının en yoğun olduğu 2020 yılında salgından ciddi oranda etkilendiği yönündedir.

3. COVID-19 PANDEMİSİ’NİN DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Küreselleşme kavramı 1950-1960’lı yıllardan sonra kullanılmaya başlanmış ve 1980’li yıllarda ivme kazanmıştır. Küreselleşme kavramını Marshall McLuhan’ın da dediği gibi ‘Global Köy’ olarak tanımlamak doğrudur. Bu anlamda küreselleşmenin varlığı itibarıyla, ekonomik hareketlilik, siyasi hareketlilik ve sosyal hareketlilik uluslararası boyut kazanarak mekânsal sınırlar ortadan kalkmıştır. Teknoloji ve bilimin gelişmesi sonucunda hız kazanan küreselleşme hareketi dünyayı tek bir bütün haline getirmiştir (Aytekin; 2013: 125-127). Bu anlamda küreselleşme hareketinin olumlu yanları olabileceği gibi olumsuz yanları da mevcuttur. Günümüzde içerisinde bulunmuş olduğumuz Covid-19 salgını küreselleşme olgusunun olumsuz yansımalarına örnek teşkil etmektedir. Yaşanan salgın için alınan tedbirler ekonomik ve sosyal anlamda tavizler verilmesine neden olmuş ve bu durum ülke ekonomilerine zarar vermiştir. Bu çalışmanın amacı da Covid-19’un küresel ve Türkiye ekonomisi makro göstergeleri üzerindeki etkisinin değerlendirilmesidir.

3.1. Covid-19 Pandemi’sinin Dünya Ekonomisi Üzerine Etkileri

Covid-19 salgını daha öncede belirtildiği üzere yayılma hızı diğer salgınlara nazaran oldukça yüksek bir salgındır ve bu durum dünyanın küçülmesi ile bağlantılıdır. Dünyada toplam 208 ülkenin 196’sında Covid-19 salgını görülürken 22 Mart 2022 yılı itibarıyla toplam vaka sayısı 469.212.705’tir. (WHO (b), 2021).

Dünya ülkeleri yaşanan bu ciddi salgın hareketliliğine son verebilmek için henüz aşı çalışmalarının var olmadığı süreçte, ülkelerarası uçuşları ve ticaretin durdurulması tedbirlerini alarak, küresel köy algısının yıkılmasına neden olmuştur. Dünya’da ülkelerarası bağlantı hareketliliğine ara verilmesi gelişmiş dünya ekonomileri dahil birçok ülkeyi olumsuz anlamda etkilemiştir. Çalışmanın bu bölümünde Covid-19 salgınının genel dünya ekonomisine olumlu-olumsuz etkilerinin neler olduğu incelenecektir.

3.1.1. Covid-19 Pandemi’sinin Dünyada Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri

Küreselleşme hareketi sonucuna ülkelerde yaşanan bir gelişme diğer ülkeleri çok kısa sürede etkisi altına almaktaydı. Bu durum uluslararası ticaretin ve iletişimin artması yani sınırların artık ortadan kalkması ile gerçekleşmektedir. Covid-19 salgını da Çin’de ortaya çıkıp kısa sürede tüm Dünyayı etkisi altına almıştır. Yaşanan bu küresel salgın sonucunda ülkeler ekonomik anlamda da birbirlerini etkilemişlerdir.

Tablo 1’de gelişmiş-gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin ekonomik büyüme verileri yer almaktadır. Tablo 1’de belirtilmiş olan sınıflandırma bağlamında ekonomik büyüme verileri incelendiğinde Dünya genelinde 2019 yılında %2,8’lik bir büyüme gerçekleşirken 2020’ yılında Covid-19 salgınının hızlı bir yayılma göstermesi, aşı çalışmalarının henüz aktif olarak devam ettiği ancak uygulamaya konulmadığı süre zarfında alınan tedbirler doğrultusunda %-3,1’lik bir negatif büyüme sağlanmıştır. 2021 yılı itibarıyla aşı çalışmalarının aktif olarak uygulanması ve kontrollü serbestleşmenin gerçekleştirilmesi sonucunda üretim ve tüketim miktarlarında ciddi artışların yaşanması dünya geneline %5,9’luk bir pozitif büyümeye sebep olmuştur. 2022 yılı tahmini büyüme verileri ise 2021 yılına nazaran 1,0’lık azalış ile %4,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Tablo 1. Ekonomilerin Gelişmişlik Düzeylerine Göre Ekonomik Büyüme Oranları (%)

	2019	2020	2021	2022*
Dünya	2,8	-3,1	5,9	4,9
Gelişmiş Ekonomiler	1,7	-4,5	5,2	4,5
Gelişmekte Olan Ekonomiler	3,7	-2,1	6,4	5,1
Gelişmemiş Ekonomiler	3,5	-2,3	6,7	5,1

Kaynak: IMF(a), World Economic Outlook, 2021: 5-6.

Gelişmiş- gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler bağlamında ekonomik büyüme verileri incelendiğinde Covid-19 salgınından en çok etkilenen grup, 2020 yılı itibarıyla %-4,5 bir negatif büyüme ile gelişmiş ekonomilerde yaşanmıştır. 2021 yılında gelişmiş-gelişmekte olan ve gelişmemiş ülke grupları 2020 yılında göstermiş oldukları negatif büyümeden sıyrılarak pozitif büyümeye geçmiştir. Ancak Tablo 1’de de görüldüğü üzere en büyük büyüme verisi gelişmemiş ekonomilerde yaşanarak %6,7 olmuştur. Bir önceki yıl ile kıyaslandığında ise durumun aksine gelişmiş ekonomilerin daha fazla büyüme oranı gerçekleştirdiği yönündedir.

Tablo 2’de gelişmiş ülkeler bazında 2019, 2020, 2021 ve 2022* tahmini büyüme verileri yer almaktadır.

Tablo 2. Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye’de Ekonomik Büyüme Oranları (%)

	2019	2020	2021	2022
Almanya	1,1	-4,6	3,1	4,6
Fransa	1,8	-8	6,3	3,9
İtalya	0,3	-8,9	5,8	4,2
Japonya	0	-4,6	2,4	3,2
İngiltere	1,4	-9,9	6,8	5,0
Kanada	1,9	-5,3	5,7	4,9
Çin	6,0	2,3	8,0	5,6
Rusya	2,0	-3,0	4,7	2,9
ABD	2,2	-3,4	5,9	5,1
Türkiye	0,8	1,7	8,9	3,2

Kaynak: IMF(a), World Ekonomik Outlook, 2021: 5-6.

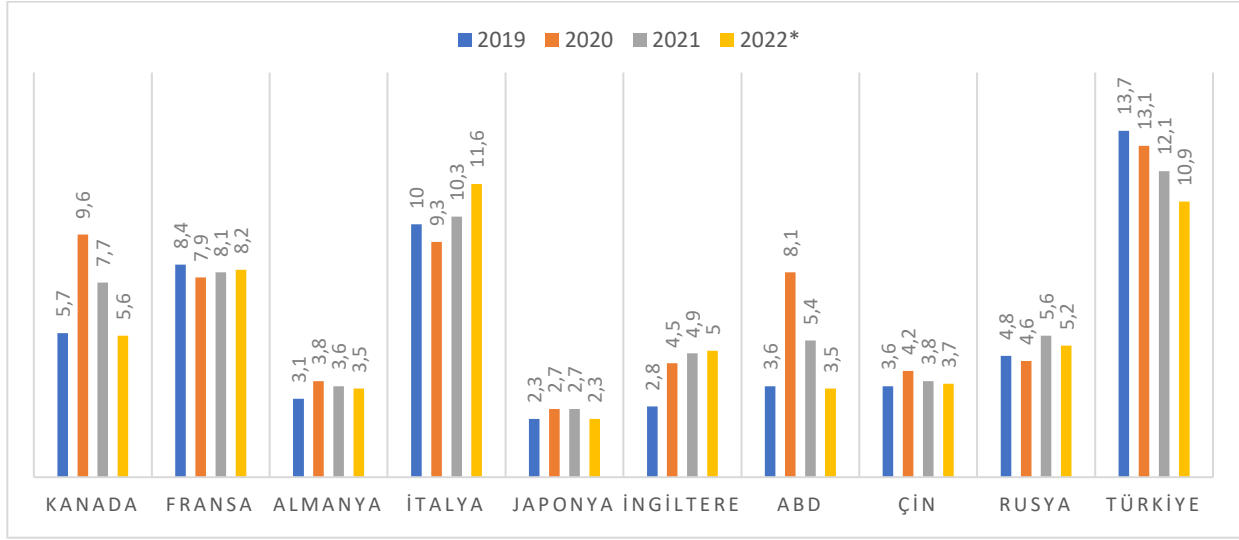
Tablo 2’yi incelediğimizde, 2019 yılı itibarıyla belirtilen ülkelerde ekonomik büyüme oranları Çin hariç oldukça düşüktür. En büyük büyüme oranı %6,0 ile Çin’de, en küçük büyüme oranı ise Japonya’da gerçekleşmiştir. 2020 yılı verilerine baktığımızda belirtilen ülkeler kapsamında oldukça büyük bir ekonomik daralma gözlemlenmiştir. Bu durumun en büyük nedeni kötü giden ekonomik şartlara Covid-19 salgınının eklenmesi sonucunda alınan tedbirler doğrultusunda, uluslararası hareketliliğe ara verilip, tüketimin azalmasına bağlı olarak üretimin azalmasıdır. Bu anlamda 2020 yılında en büyük negatif büyüme verisi %-9,9 ile İngiltere’de gerçekleşmiştir. İngiltere’yi, %-8,9’luk bir negatif büyüme ile İtalya takip etmiştir. Covid-19 vakasının Çin’de ortaya çıkmasına rağmen 2020 yılının en büyük büyüme oranı %2,3 ile Çin’de gerçekleşmiştir. Çin’den sonra %1,7’lik büyüme ile ikinci sırada Türkiye’dir. 2021 yılı verileri incelendiğinde, aşı çalışmalarının aktif olarak uygulanmasıyla belirtilen ülkelerde pozitif büyüme sağlanmış ve en büyük büyüme oranı Türkiye’de gerçekleşmiştir. Türkiye’yi %8 büyüme oranı ile Çin takip etmiştir.

2022 yılı tahmini büyüme verileri doğrultusunda en fazla büyüme oranı bir önceki yıla göre azalış gösterse de %5,6’lık bir büyüme ile yine Çin’de gerçekleşmesi tahmin edilmektedir. Ancak bir önceki yıla nazaran en fazla artış %4,6 ile Almanya’da, %3,2 ile Japonya’da gerçekleşmesi beklenmektedir. Türkiye ise 2021 yılında %8,9’luk bir büyümenin ardından 2022 yılında %3,2’lik bir büyüme sağlaması tahmin edilmektedir.

3.1.2. Covid-19 Pandemisi’nin Dünya’da İşsizlik Üzerine Etkileri

Ortaya çıkan küresel salgın sonucunda ülke ekonomilerinde Tablo 1 ve Tablo 2 verilerinde de belirtildiği üzere küçülmeler meydana gelmiştir. Covid-19 salgınına tedbir alabilmek için uygulanan yöntemler sonucunda piyasa akışı gerileyerek ekonomiler canlılıklarını kaybetmişlerdir. Düşük gelirli ülkelerde Covid-19 ile mücadele kapsamında alınan tedbirler, ekonomiyi kalkındırabilmek için bir miktar gevşetilmiş, üst ve orta gelirli ülkelerde ise %70 dolaylarında katı kilitleme önlemleriyle devam edilip çalışma hayatları büyük ölçüde sekteye uğramıştır.

Sokağa çıkma yasaklarının var olduğu sürece göre ülkeler toplamında %94 oranında, işyerleri kapalı kalmıştır. Bu durum ise işsizlik oranlarını arttırmakta büyük rol oynamıştır. Ülkeler Covid-19 kapsamı gereği üretimin azalmasıyla ve alınan tedbirler neticesinde işten çıkarılma, esnek ve kısa çalışma teknikleri ve home-office uygulamaları ile 2020 yılının ikinci çeyreğinde (2019 4. çeyreğine göre) %17,3 oranında çalışma saatlerinde düşüş gözlemlenmiştir. Küresel anlamda Covid-19 salgınının etkisi ile dünya işgücü gelirlerinde %5,5 oranında azalma saptanmıştır (ILO 2020: 1). Tüm bu veriler sonucunda G7 ülkeleri ve eklentili birkaç ülke baz alınarak Covid-19 salgınının işsizlik üzerindeki etkileri Grafik 1’de görülmektedir.

Grafik 1. Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye’de İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: (IMF (b), 2021). (IMF veri dağıtım sistemi verileri sonucunda yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Grafik 1’e göre Covid-19 Pandemisinin işsizlik oranları üzerindeki etkisini değerlendirecek olursak, Kanada ve ABD haricinde 2020 yılı itibariyle ciddi bir işsizlik sorununun ortaya çıkmadığı görülmektedir. Kanada da 2019 yılında işsizlik oranı %5,7 iken, 2020 %3,9 bir artışla %9,6 seviyesine ulaşmıştır. Bu oran 2021 yılında 1,9’luk bir düşüş ile %7,7 olarak gerçekleşmiş ve 2022 yılı tahmini verilerine göre işsizlik oranı 2019 yılındaki seviyesine geri döneceği düşünülmektedir. Yine ABD içinde 2019 yılında %3,6 olan işsizlik oranı 2020 yılında %8,1’e çıkarak 4,5’luk bir artış yaşanmıştır. 2021 yılında 2,7’lik bir azalış yaşanarak %5,4 oranında bir işsizlik verisi ortaya çıkmıştır. 2022 yılı tahmini verilerine göre bu oran 2019 yılındaki seviyesine geri döneceği düşünülmektedir (IMF (b), 2021). Covid-19’un Çin’de ortaya çıkmasına rağmen, vaka sayılarında da işsizlik oranlarında da en az değişiklik yine Çin’de olmuştur. Çin ekonomik anlamda Covid-19 salgınından çok küçük oranda etkilenmiş ve çok çabuk toparlandığı gözlemlenmiştir (IMF (b), 2021). Türkiye için ise durum çok farklılık arz etmemiştir. Ancak 2019 yılından 2022 yılına kadar ki süreçte 2,8’lik bir iyileşme yaşanarak 2019 yılında %13,7 seviyesinde gerçekleşen işsizlik oranı 2022 yılının tahminine göre %10,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Türkiye’nin genel durumuna bakacak olursak Türkiye işsizlik oranlarında, bütün yıllarda oranları verilmiş diğer ülkelerden daha fazla işsizlik oranına sahiptir. Ancak bu kıyaslanmanın bir gelişmekte olan ülke ile gelişmiş ülkeler arasında yapıldığını unutmamak gerekir (IMF(b), 2021).

3.1.3. Covid-19 Pandemisi’nin Dünya’da Mal ve Hizmet İhracatı ve İthalatı Üzerine Etkileri

Küreselleşme hareketinin ivme kazanması ve ülkelerarası sınırların ortadan kalkması sonucu İthalat ve ihracatın varlığı ticaret yapan her ülke için ayrı ayrı önem teşkil etmeye başlamıştır. Öyleki ihracat, ticaret yapan bir ülke için, gelir ve prestijini artırmak, istihdam alanı oluşturmak, dış ticaret açıklarını kapatmak, iç pazara olan düşkünlüğe son vermek, rekabeti artırmak son derece önemlidir (URL-4). İthalat ise ülkelerin kendi bünyelerinde bulunduramadıkları mal ve hizmetin, üretimini sağlayan ülkeler tarafından satın alacak olan ülkenin kendi ihtiyacını karşılaması açısından önem teşkil etmektedir. Her iki durumda ülkeler için ‘dış ticaret dengesini’ korumak adına önemlidir.

Covid-19 salgını öncesinde ekonomistler tarafından 2020 yılı için ABD en başta olmak üzere gelişmiş ülkelerin resesyon yaşayacağını ön görmekteydiler (Yılmaz, 2020:12). Zaten var olan ekonomik bunalıma Covid-19 salgınının eklenmiş olması ve salgın için alınan tedbirler neticesinde ülkelere giriş çıkışların yasaklanması, bireylerin tüketim alışkanlıklarının değişmesi ve tüketicinin sokağa çıkma yasakları sonucunda sınırlanması ile küresel ticaret olumsuz anlamda etkilenmiştir. Tablo 3’te 2019-2022 (2022 rakamları tahmini) yılları arasındaki gelişmiş ülkeler ve Türkiye’nin mal ve hizmet üzerine yapılan ithalat ve ihracat yüzde değişim oranları görülmektedir.

Tablo 3. Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye’de Mal ve Hizmet, İthalat ve İhracat Verileri (Yüzde Değişim)

	İTHALAT				İHRACAT			
	2019	2020	2021	2022*	2019	2020	2021	2022*
Kanada	0,3	-11,2	12,7	10,3	1,2	-10,5	5,0	8,4
Fransa	2,3	-12,1	8,0	5,9	1,5	-16,1	7,4	6,9
Almanya	2,8	-9,1	8,6	6,9	1,1	-1,0	9,3	5,9
İtalya	-0,6	-12,5	13,4	10,2	1,6	-13,7	12,9	9,4
Japonya	0,9	-7,2	9,4	9,0	-1,4	-11,7	13,1	7,7
İngiltere	2,7	-17,8	1,6	9,8	2,6	-16,4	0,3	8,7
ABD	1,1	-8,9	14,1	8,6	-0,6	-13,5	5,4	8,1
Çin	-3,6	-1,3	19,1	8,4	0,4	2,2	19,6	4,6
Rusya	2,8	-12	17,3	6,8	-3,3	-4,2	3,1	5,5
Türkiye	-4,2	7,9	3,4	10,4	7,8	-14,8	21,3	6,9

Kaynak: (IMF (b), 2021). (*IMF veri dağıtım sistemi verileri sonucunda yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 3, 2019 verileri incelendiğinde Çin, İtalya ve Türkiye’nin ithalat verileri bir önceki yıla nazaran azalma göstermiştir. Bu durum ülke ekonomileri için olumlu bir gelişmedir. 2020 yılında ise Covid-19 salgınının zirveye ulaştığı süreçte, ülkeler tarafından alınan tedbirler ile uluslararası hareketliliğe ara verilmiştir. Bu doğrultuda 2020 yılında hem ithalat hem de ihracat oranlarında ciddi azalmalar yaşanmıştır. Ülkeler kapsamında 2020 yılı için değerlendirme yapılacak olursa ithalat ve ihracat oranlarının en fazla azaldığı ülke, ithalatın %-17,8 ile ihracatın %-16,4 ile gerçekleşmesi sonucunda İngiltere olmuştur. Ancak ülkeler için ithalatın azalması olumlu sonuçlar doğuracakken ihracatın azalması olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Covid-19 salgını Çin’de ortaya çıkmasına rağmen 2020 yılında %-1,3’lük bir ithalat yaparken %2,2 oranında ihracat yaparak ihracat fazlası vermiştir. Salgının yoğun olduğu 2020 yılında böyle bir durumun yaşanması oldukça önem teşkil etmektedir. 2021 yılında Covid-19 salgını için üretilen aşuların aktif olarak kullanılmaya başlanması ile ülkelerde kontrollü serbestleşme sistemine geçilmiştir. Serbestleşme sonucunda üretim ve tüketim artmaya başlamış ve uluslararası hareketliliğinde serbestleşmesi ile ticaret, salgının yaşanmadığı dönemden bile daha fazla ivme kazanmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki 2020 yılında ihracat fazlası veren Çin, 2021 yılında ithalat ve ihracat verileri %19 dolaylarında gerçekleşerek birbirlerini karşılayabilmiştir. 2020 yılında ihracatın ithalatı ciddi anlamda karşılayamadığı bir dönemden sıyrılan Türkiye’de 2021 yılında %3,4 ithalat ve %21,3 ihracat ile oldukça büyük bir ihracat fazlası verilmiştir. 2022 yılı tahmini verilerine göre, genel anlamda ihracatın ithalatı karşılayacağı düşünülmüştür. Tablo 3’e göre Çin ve Türkiye için durum ters ilerlemiştir. Çin’de %8,4 ithalat verisine karşılık %4,6 ihracat gerçekleştirerek, ihracatın ithalatı karşılayabilme potansiyelinde gerileme yaşanacağı düşünülmektedir. Türkiye’de ise 2021 yılında yüksek seviyede ihracat fazlası verilirken 2022 yılında durumun tersine döneceği, %10,4 ithalat verisine karşılık %6,9 ihracat gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

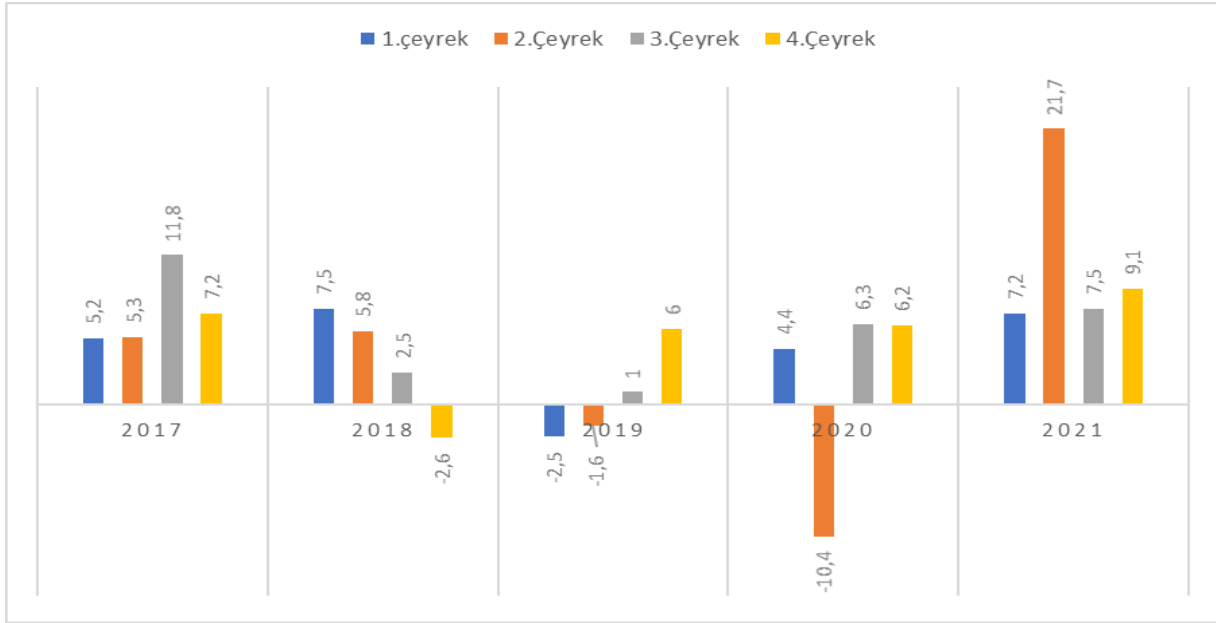
3.2. Covid-19 Pandemisi’nin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri

Günümüzde her alanı etkisi altına alan küresel salgın, ülkelerin sadece sağlık sektörüne zarar vermemiştir. Alınan tedbirler doğrultusunda ekonomik işleyiş sekteye uğramış ve yine alınan tedbirler bireylerin yaşamsal faaliyetlerini kısıtlamıştır. Yaşanan salgının dünya ekonomik düzenine etkileri bir önceki başlık altında incelenmiş olup bu aşamada salgının Türkiye ekonomisinin makroekonomik göstergelerini nasıl etkilediği incelenecektir.

3.2.1. Covid-19 Pandemisi’nin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi

Ekonomik büyüme kavramı bir ülkenin zincirlenmiş hesaplara göre, ekonomik büyümenin ölçülecek olduğu yılın reel GSYH değerinden bir önceki yılın reel GSYH değerini çıkarıp yine bir önceki yılın GSYH değerine bölüp yüz ile çarpılarak bulunan bir sonuçtur. 2017, 2018, 2019 ve Covid-19 salgınının yaşandığı dönem 2020 ve 2021 yılı ekonomik büyüme oranları ve Covid-19’un ekonomik büyümeye etkisi Grafik 2’de incelenecektir.

Grafik 2. 2017-2021 Türkiye Ekonomisi'nde Üretim Yöntemine Göre Ekonomik Büyüme Oranları (%)

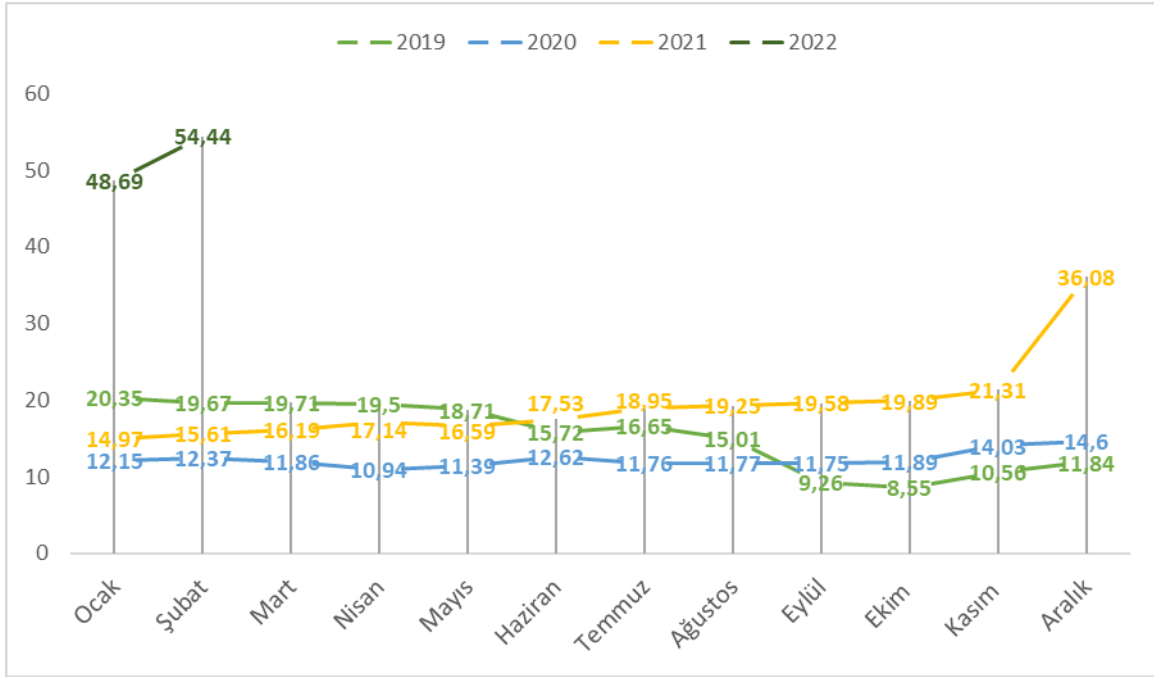
Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021.

Grafik 2'de ki verileri değerlendirecek olursak 2017 yılı 3. dönemde %11,8 büyüme ile diğer bütün dönemlere nazaran en yüksek büyüme sağlanmıştır. 2018 yılının 1.döneminde %7,5 2. döneminde %5,8 3. döneminde %2,5 ve son dönemde %-2,6 oranda bir büyüme gözlemlenmiştir. Ekonomik büyüme hızı her geçen gün düşüş göstermiş ve son dönemde negatif büyüme sağlanmıştır. 2018'de kur artışından dolayı enflasyon oranları artmış, başta sanayi bölgesi olmak üzere üretimde ciddi anlamda daralmalar ortaya çıkmıştır. Sanayide, azalan üretim kapasitesi neticesinde işsizlik oranları artmıştır (URL-5). Tüm bu veriler sonucunda 2018 yılı dönemi, Grafik 2'de de görüldüğü üzere negatif büyüme ile kapatmıştır. Türkiye 2019 yılında döneme %-2,5 oranı ile negatif büyüme sağlayarak başlamış görünmektedir. 2018 yılı son verilerine baktığımızda aralarında çok fazla fark olmadığı 2018 yılı son aylarında gerçekleşen sıkıntıların güncel olarak devam ettiği gözlemlenmiştir. 2019 yılı 2. döneminde %-1,6 ile negatif büyüme oranı azalmış yani ekonomide küçük çaplı iyileşmeler olduğu gözlemlenmiştir. 2019 yılı 3. döneminde ekonomi negatif büyümeden kurtulmuş normal seyrine dönme aşamasındadır. 4. dönemde ise %6'lık büyüme ile ekonomide canlanma gösterilebilmiştir. 2019 verilerine göre Covid-19 Pandemi'sinin herhangi bir etkisi gözlemlenmemektedir. Çünkü bu tarih aralıklarında Covid-19 Çin'de kendini göstermiş ancak halen Türkiye'ye gelmemiştir. 2020 yılının ilk çeyreğinde ise Covid-19 salgını Türkiye sınırları içerisine girmiştir. Bu durum neticesinde bütçede bir miktar daha sağlık harcamalarına yönelme olmuştur. Grafik 2'de gösterildiği üzere 2019 yılının son çeyreğine nazaran %1,6 kadar bir ekonomik düşüş gözlemlenmiştir. Asıl odak noktası, 2020 yılının 2. çeyreğinde -10,4'lük bir negatif büyüme olmasıdır. Türkiye ekonomisi son 4 yılda en kötü büyüme oranıyla karşı karşıya kalmıştır. 2020 yılının 2. çeyreğinin ilk ayında birçok şehirde sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Bunun yanında sosyal yaşam merkezleri kapatılmış, kuaför, AVM, tiyatro, sinema, kafe gibi ekonomik kalkınmayı sağlayan işletme faaliyetlerine ara verilmiştir. Belki birçok şehir, ekonomisini öğrenci bazlı sürdürmekteyken eğitime ara verilmesi halinde birçok işletme kapılarına kilit vurmak ve sokağa çıkma yasağı ile insanlar evlerinde uzun süre kapalı kalmak zorunda kalmıştır. Bu durum sonucunda ihtiyari tüketim oranlarında azalmalar gözlemlenmiş, insanlar zorunlu tüketimleri haricinde tüketim yapmamıştır. Bu durumlara ekstra olarak ülke sağlık harcamalarını belli oranlarda arttırmış ve pandemi sosyal destek projeleri ile bir miktar transfer harcamaları yapılmıştır. Tüm bunlar sonucunda ekonomi canlanma göstermeyip aksine küçülmeye gitmiştir. 2020 yılının 3. ve 4. çeyreğinde ise ciddi rakamlara ulaşan negatif büyüme verileri kontrollü serbestleşme ve bireylere aşılama işlemlerinin yapılmaya başlanması, Dünya'da yaşanan uluslararası hareketliliğin eski boyutlarına geri dönmesi, kendini büyüme bırakarak %6,3 ve %6,2'lik büyümeler ile ortalama bir büyüme oranı yakalanmıştır. Yine 2021 yılının ilk çeyreğinde %7,2'lik bir büyüme ile ortalama bir büyüme gösterilirken 2. çeyrekte %21,7'lik bir büyüme gerçekleştirilerek OECD'nin en yüksek oranda büyüyen ikinci ülkesi olmuştur. 2021 yılının ikinci çeyreği, 2020 yılının 2. çeyreğine göre %32,1'lik bir büyüme sağlamıştır. Bu kadar yüksek bir büyüme sağlanmasının en büyük etkenlerinin başında imalat sanayi üretimi, yatırımlarda gerçekleşen artışlar ve ihracatın önemli artışı gelmektedir (URL-6).

3.2.2. Covid-19 Pandemisi'nin Enflasyon Üzerine Etkisi

Dünya genelinde yaşanan Covid-19 salgını sonucunda tüm Dünya ekonomilerinde daralmalar meydana gelmiştir. Yaşanan bu daralmalarda enflasyonist etkinin payı da oldukça büyüktür. Salgının yoğun olarak 2020 yılı itibarıyla alınan tedbirler doğrultusunda dolaylı olarak petrol fiyatları düşmüş, ülkelerin döviz kurlarında çeşitli etkilerden kaynaklı dalgalanmaların olması, arz-talep arasında yaşanan dengesizlikler sonucunda enflasyon oranları da etkilenmiştir (Bölükbaş, 2020; 51). Türkiye özelinde aylık veriler doğrultusunda 2019, 2020, 2021 ve 2022 yılları enflasyon oranları Grafik 3'te incelenmiştir.

Grafik 3. 2019-2022 Türkiye Ekonomisinde Enflasyon Oranları (%)

Kaynak: (Merkez Bankası, 2021). (Merkez Bankası yayınlanmış verileri doğrultusunda yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)

Grafik 3'te 2019, 2020, 2021 ve 2022 yılı enflasyon verilerinin incelenmesi doğrultusunda, 2019 yılının Ocak ayında % 20,35 olarak gerçekleşen enflasyon oranı Ağustos ayına kadar çift haneli ve azalarak devam etmiştir. Ağustos ayında %15,01 enflasyon oranı gerçekleşmiş ve Ağustos ayını takriben Eylül ve Ekim aylarında enflasyon oranı tek haneye düşmüş ancak 2019 yılının son iki ayında tekrar çift haneye çıkarak Aralık ayında % 11,84 enflasyon oranı ile 2019 yılı tamamlanmıştır. Türkiye, 2020 yılının Ocak ayında bir önceki yılın aynı ayına göre enflasyon oranında %8,2'lik bir azalış göstermiştir. Enflasyon oranı 2020 yılında hiç tek haneye düşmemiştir. 2020 yılının Ocak ayında %12,15 olarak gerçekleşen enflasyon oranı Aralık ayına kadar ufak artışlar ile gelmiş ve Aralık ayında %14,6 oranında enflasyon yaşanmıştır. Covid-19 salgını ile enflasyonun bağlantısı değerlendirildiğinde, 2019 yılı enflasyon verileri ile Covid-19'un Türkiye'de yoğun olarak aktif olduğu 2020 yılı enflasyon verileri karşılaştırılması sonucunda Covid-19 salgınının Türkiye ekonomisinde enflasyon oranlarına herhangi bir yansımalarının olmadığı gözlemlenmiştir. Bu durumun en temel nedeni, yaşanan salgının Türkiye ekonomisi üzerine olabilecek olumsuz etkilerini en aza indirmek amacıyla MB tarafından faiz indirimi uygulaması, likidite ihtiyaçlarına cevap verilmesi, firmalarda yaşanan nakit akışlarının düzenlenmesi gibi tedbirler enflasyonun olumsuz yansımalarının belirli bir süre önüne geçmiştir. 2021 yılında Covid-19 salgınına tedavi çalışmaları sonuç vermiş ve bireylere aşılarda aktif bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Aşı çalışmalarının cevap vermesi doğrultusunda ülkeler almış oldukları tedbirlerde serbestleşmeye gitmişlerdir. Bu anlamda 2021 yılında Türkiye'de %8,9'luk bir ekonomik büyüme gerçekleşirken bu duruma karşın enflasyon oranları hem talep hemde maliyette yaşanan bozulmalar sonucunda artma eğilimi göstermiştir. 2021 yılının Ocak ayında %14,97 olarak gerçekleşen enflasyon oranı aynı yılın Aralık ayında %36,08 olarak gerçekleşmiş ve 2022 yılının Ocak ayında %48,69 Şubat ayında 54,44 olarak çok yüksek oranlara ulaşmıştır. 2021 yılı son döneminde enflasyon oranında yaşanan yükselmenin en temel nedeni döviz kurunda yaşanan yükselmedir. Bu duruma ilave olarak uluslararası gıda fiyatlarında yaşanan artış ve tarımsal kuraklık ve tedarik sürecindeki sıkıntılar enflasyon oranlarında oldukça yükselmeye neden olmuştur. Enflasyon oranlarında yaşanan bu yükselme ile Covid-19 salgını arasında bir bağlantı olduğu gerçeği göz ardı

edilemez bir durumdur ancak yaşanan bu salgının enflasyona etkisi dolaylı olarak etki ettiği, salgınla birlikte başka etkenlerinde olumsuz anlamda etkilediği sonucuna varılmıştır (Merkez Bankası, 2022).

3.2.3. Covid-19 Pandemisi’nin Dış Ticaret Hacmi Üzerine Etkisi

Dış ticaret kavramı ülke ekonomilerinin faydasına olacağı klasik iktisat düşüncesi ile örtüşmektedir. Böylece ülkeler uluslararası rekabet ortamında var olabilmek için kendi bünyelerinde politikalar geliştirmişlerdir. Ancak Dünya’da yaşanan küresel çaplı etkiler tüm Dünya ülkelerine zarar verebilmektedir. 2019 yılında ortaya Covid-19 salgını da bu duruma örnek teşkil etmektedir. Covid-19 salgınının yoğunlaşması ve küresel ivme kazanması sonucunda ülkeler halk sağlığını ön plana alarak ülke ekonomilerine ve ülke ticaretine zarar verecek tedbirler almak durumunda kalmışlardır. Uluslararası ulaşım, ticaret hareketliliğine ara verilmiş ve tüketimin azalmasından kaynaklı üretim azalmıştır. Tüm bu alınan önlemler ülkelerin dış ticaretine zarar vermiştir. Tablo 4’te Türkiye’nin dış ticaret hacmi incelenerek Covid-19 salgınının etkisinin olup olmadığı tartışılacaktır.

Tablo 4. Türkiye Ekonomisi’nde Dış Ticaret Hacmi Bir Önceki Yıl Ocak Ayına Göre % Değişim

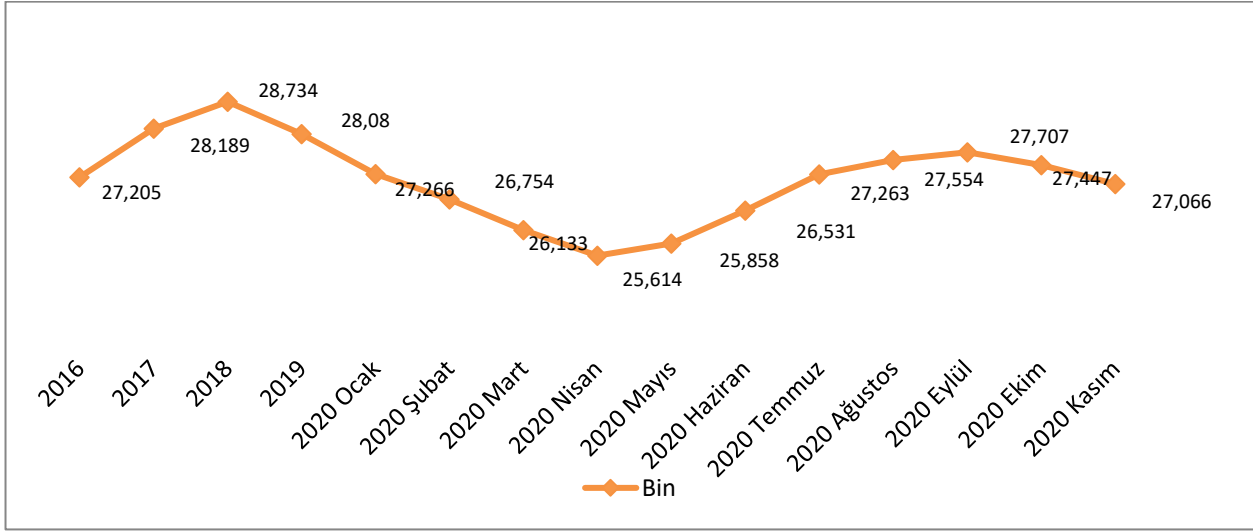
	2018	2019	2020	2021
İhracat(FOB)	7,7	2,1	-6,2	2,3
İthalat (CIF)	-3,2	-9,0	4,4	-5,9
Karşılama Oranı (%)	76,6	86,0	77,3	83,2

Kaynak: (TÜİK (a), 2021). (TÜİK, “Tablo 1 Yıllara ve Aylara Göre Dış Ticaret” verileri doğrultusunda yazarlar tarafınca oluşturulmuştur.)

Tablo 4’i incelediğimizde 2018 yılında bir önceki yılın Ocak ayına göre ihracat %7,7 seviyesinde bir artış gösterirken ithalat % -3,2 seviyesinde azalmıştır. Bir önceki yılın Ocak ayına göre ihracat %76,6 oranında ithalatı karşılamaktadır. 2018 Ocak ayına göre 2019 yılında ihracat %2,1 artarken ithalat % -9,0 azalmış ve ihracatın ithalatı karşılama oranı %86,0 olmuştur. 2020 yılına gelindiğinde bir önceki yılın aynı ayına göre ihracat % -6,2 azalmış, ithalat %4,4 artmış ve ihracatın ithalatı karşılama oranı %77,3 olmuştur. Covid-19 nedeniyle tüketimde meydana gelen azalma üretim oranlarını da düşürmüştür. İktisadi olarak bakacak olursak talep arzı karşılayamamaktadır. Bir önceki bölümde bahsettiğimiz gibi sokağa çıkma yasaklarının gelmesi, eğitime ara verilmesi, sosyal yaşam merkezlerinin kapatılması, covid-19 pandemi oranlarının giderek artması ve çalışma yaşamında esnek çalışma modellerine ya da home office çalışma stiline geçilmesi nedeniyle insanlar tüketimlerini sınırlandırmak durumunda kalmış ve bu sadece Türkiye için değil tüm Dünya’da genel durum bu şekilde gerçekleşmiştir. Bu anlamda Türkiye’nin ihraç etmiş olduğu mal ve hizmete olan talep azalmıştır. Ancak 2021 yılında aşı çalışmalarının aktif olarak uygulanması sonucunda kontrollü serbestleşmeye gidilmiş, uluslararası hareketliliğin önü açılmış ve 2020 yılında % -6,2 oranında azalan ihracat, 2021 yılında %2,3 oranında artış gerçekleşmiştir. 2020 yılında ithalat oranı, 2018, 2019 ve 2021 yılına nazaran oldukça yüksek seviyede gerçekleşmiştir. Ancak 2021 yılında ithalat oranı % -5,9 oranında azalmıştır. Bu anlamda 2021 yılında Türkiye ihracat fazlası vermiştir ve ihracatın ithalatı karşılama oranı %83,2 olarak Covid-19 salgınının Türkiye’ye gelmediği dönemdeki verilere yaklaşmıştır.

3.2.4. Covid-19 Pandemisi’nin İstihdam Üzerine Etkisi

İstihdam kavramı üretim sürecinin başında gelen bir kavramdır. Kelime anlamı olarak hizmete alma, hizmette kullanılma olarak tanımlanır. Geniş anlamıyla istihdam; üretim faktörlerinin üretimin gerçekleştirilme aşamasında kullanılması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda istihdam ve milli gelir kavramları arasındaki ilişki doğru yönlü olup istihdam arttıkça milli gelirden de artacaktır (Işığışık, 2017: 34-37). Covid-19 salgını nedeniyle taleplerin azalması sonucunda üretim oranlarının düşmesi ile birlikte istihdam oranlarında meydana gelen değişiklikler Grafik 4’te açıklanacaktır.

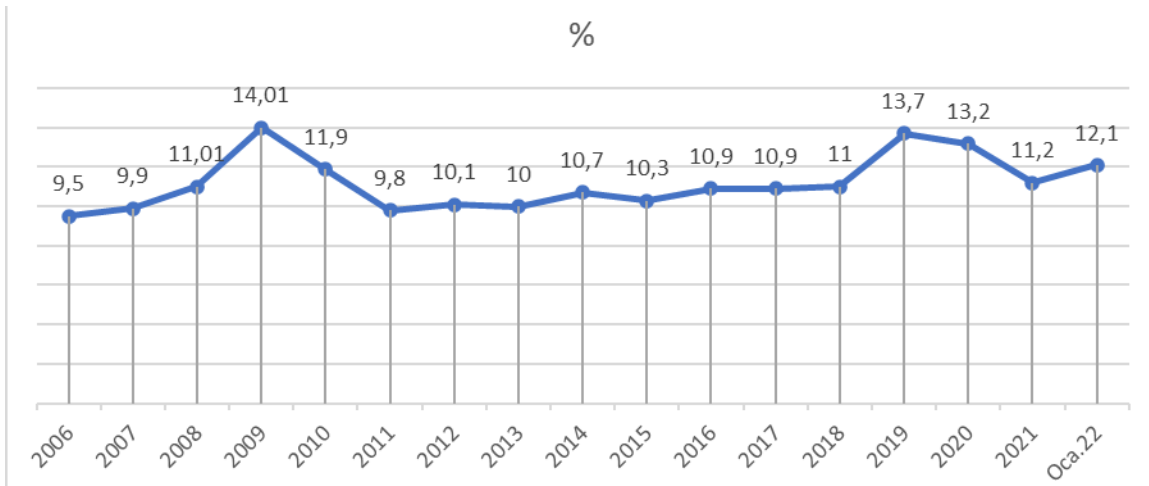
Grafik 4. 2016-2020 Türkiye Ekonomisinde İstihdam Verileri (Bin)

Kaynak: (TÜİK (b), 2021). (TÜİK Veri Dağıtım Sistemi 'İşgücü İstatistikleri' verileri ile yazarlar tarafından oluşturulmuştur).

Grafik 4'te incelemeye alınan istihdam verileri doğrultusunda 2016 yılından 2018 yılına kadar istihdamda bir artış gözlemlenmiştir. Ancak 2019 da yaşanan ekonomik kriz gereği istihdamda küçük oranda bir azalma meydana gelmiş. 2020 yılı başından itibaren yine yavaş azalan istihdam oranları Covid-19'un Türkiye'ye gelmesi doğrultusunda Mart ayı itibariyle veriler arasındaki düşüş farkı artmıştır. Nisan ayında ise Covid-19 salgınına tedbir amaçlı sokağa çıkma yasakları getirilmiş, işletmelerin çalışma faaliyetlerine ara verilmiş, kısa çalışma, esnek çalışma ve home-office gibi uygulamalar getirilmesi neticesinde bu oran ciddi anlamda düşüş göstermiştir. Ancak Temmuz ayı ve sonrasında istihdam verileri kontrollü serbestleşme ile küçük dalgalanmalar şeklinde devam etmiştir. 2021 yılı verileri henüz yayınlanmadığı için incelemeye dahil edilememiştir.

3.2.5. Covid-19 Pandemisi'nin İşsizlik Üzerine Etkileri

İşsizlik kavramı emeğin yeteri kadar kullanılamaması durumudur. İşsizlik ekonominin genişlemesi ve daralması ile doğru orantılıdır. İşsizlik oranları arttığı takdirde, üretim ve satış miktarlarında azalmalar meydana geldiği gözlemlenir. Başka bir ifade ile işsizlik oranları artıyorsa ekonomiler daralma eğilimindedir ve istihdam oranları azalmaktadır. Aynı zamanda işsizlik oranlarının artması firmaların, dolaylı yoldan azalan talebi karşılayamadığı için mevcut çalışanını çıkarması anlamına gelmektedir (Biçerli, 2016: 427- 428). Tüm bu veriler ile Covid-19 karşılaştırması yapıldığında işsizlik oranlarının Türkiye ekonomisi üzerine ne tür etkiler bıraktığı Grafik 5'de incelenecektir.

Grafik 5. Yıllara Göre İşsizlik Oranları

Kaynak: (TÜİK(b), 2021). (TÜİK veri dağıtım sistemi verileri ile yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Yıllara göre işsizlik verileri incelendiğinde işsizlik rakamlarının son 10 yılda hiç bu kadar yükseldiği gözlemlenmemiştir. 2008'de yaşanan küresel ekonomik kriz sonucunda %14,01 oranlarına kadar yükselen işsizlik, ilerleyen yıllarda %10 dolaylarına gerilemiştir. Ancak yine 2019 yılında yaşanan ekonomik kriz neticesinde oranlarda ciddi anlamda yükselmeler gözlemlenmiştir. İşsizlik tanımı yaparken emeğin yeteri kadar kullanılamamasından ve işsizlik oranları arttıkça ekonomilerde daralmalar gözlemleneceğinden bahsetmiştik. 2019 yılında yaşanan ekonomik krize 2020 yılında Covid-19 salgını eklenmiş ve durum ciddi boyutlara ulaşmıştır. 2020 yılında da 2019 yılı gibi bir işsizlik oranı devamlılık gösterirken bu durumun 2020 yılını da salgın nedeniyle meydana gelen yasaklar, sosyal mesafe kuralları gereği tüketimin azalması ile üretiminde azalması sonucunda işçiye ihtiyaç olmaması gereği, işçiyi işten çıkarma mecburiyetinde daha fazla kalınması gibi nedenler sonucunda 2020 yılı işsizlik verilerinde bir toparlanma söz konusu değildir. 2020 yılında Artan işsizlik sonucunda, transfer harcamaları ve işsizlik ödenek oranları artmış ve bu durum Türkiye'nin bütçesinde azalmalar meydana getirmiştir. 2021 yılında ise kontrollü serbestleşme neticesinde işsizlik oranlarında %2'lik bir azalma ile %11,2 oranında işsizlik gerçekleşmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küreselleşme olgusu 1980'li yıllardan bu zamana kadar hızla yayılma eğilimi göstermiş ve olumlu sonuçlar doğurabildiği gibi olumsuz sonuçlarda doğurmuştur. Olumlu sonuçların en başında uluslararası sınırları yok edip ticarete çığır aşılmasına yol açmış olmasıdır. Ancak bugün Covid-19 salgınının kısa sürede bütün Dünya'yı etkisi altına alması olumlu sonuçların belli aşamalarda olumsuz hale dönüşebileceği gerçeğiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

Çalışmamızın, dünyadaki gelişmiş ekonomilere ve Türkiye'ye olmak üzere etkileri makroekonomik göstergeler (ekonomik büyüme, işsizlik, istihdam, ihracat ve ithalat, enflasyon) çerçevesinde gelişmiş ekonomilerde IMF verileri Türkiye'de ise TÜİK verileri kullanılarak her bir makro ekonomik gösterge salgın öncesi ve sonrası olmak üzere tablo ve grafikler eşliğinde ayrı ayrı incelenmiş ve gelişmekte olan ülke olarak Türkiye'nin diğer gelişmiş ülkeler ile karşılaştırması yapılmıştır. Verilerin güncel olması, gelişmiş ülkeler ve Türkiye'nin karşılaştırılması, salgın öncesi ve sonrası olarak karşılaştırma yapılması, makroekonomik göstergelerin ayrı ayrı incelenmesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

Literatür incelemesi yapılan çalışmalarda Covid-19 salgınının dünya genelinde olumsuz etki bıraktığı incelenen her çalışmada ortak bir görüş olarak belirtilmiştir. Öyle ki bazı çalışmalar 1929 ekonomik krizi ile Covid-19 salgının sonuçlarının benzerlik göstereceğini düşünürken bazıları ise bunun tam aksini iddia etmektedir. Ancak salgın süresince toplam harcamaların azalacağı, tüketim alışkanlıklarının değişeceği tasarruf oranlarının artacağı, işsizlik oranlarının artacağı ve bunlara bağlı olarak ülke ekonomilerinde durgunluk yaşanacağı ve yoksulluk oranlarının artacağı sonuçlarına ulaşılmıştır. Salgın süresince alınan tedbirler anlamında maliye politikalarına daha önceki dönemlerden daha fazla önem verilmesi gerektiği ortak bir kanı olmuştur.

Dünya bu süreçte, Covid-19 salgını etki derecesi, gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler bağlamında 2020 yılı itibariyle olumsuz etki en fazla gelişmiş ekonomilerde gözlemlenmiştir. Salgının Çin'de ortaya çıkmasına rağmen, incelemeler sonucunda en az ekonomik daralma Çin'de gerçekleşmiş ve en fazla ekonomik daralma İngiltere'de gerçekleşmiştir. Dünya'da gelişmiş ülkeler bağlamında işsizlik verilerinin incelenmesi sonucunda en fazla işsizlik Kanada ve ABD'de gerçekleşmiştir. Çin'de ise işsizlik normal seyrinde devam etmiştir. İthalat ve ihracat verileri incelenmesi sonucunda ise yine en fazla olumsuz etkilenen ülke İngiltere olmuştur. Çin ise Covid-19 salgınının yoğun olduğu süre zarfında bile ihracat fazlası vermiştir. 2020 yılı itibariyle durum bu şekilde ilerlerken 2021 yılında ve 2022* yılında tahmini veriler doğrultusunda durumun tersine döneceği düşünülmektedir. Covid-19 salgınının tahmini veriler bağlamında olumlu etki bırakabilmesi için ülkelerin daha etkili ekonomi politikaları uygulaması, aşı çalışmalarına daha da hız kazandırılarak ülkelerin eski standartlarına geri dönmelerini sağlamak için hijyen, maske kullanımı ve sosyal mesafe kurallarına yeteri düzeyde önem verilmesi gerekmektedir. 2021 yılı itibariyle her ne kadar aşı çalışmaları aktif olarak uygulanırsa da olumsuzlukları tersine döndürecek düzeyde etki bırakmamaktadır.

Türkiye'de ise durum 2020 yılının 2. Çeyreğinde tam kapanmanın gerçekleşmesi ile %-10,4 oranında bir negatif büyüme yaşanmış ancak 3. ve 4. Çeyrek dönemlerinde pozitif büyüme sağlanmıştır. 2021 yılı için 2. Çeyrekte %21,7 büyüme sağlanarak bir önceki yılın aynı döneminden oldukça yüksek bir büyüme verisi ortaya konulmuştur. Makroekonomik göstergelerden, enflasyon oranları Covid-19 salgınından etkilenmemiş ancak dış ticaret verileri 2018, 2019, 2020, 2021 yıllarından, salgının yoğun olarak gerçekleştiği 2020 yılında en kötü ihracat verisi ortaya çıkmıştır. İstihdam verilerinin incelenmesi doğrultusunda tam kapanmanın gerçekleştiği dönemde istihdam oldukça azalma eğilimine gitmiş ancak kontrollü serbestleşme ile eski seyrine dönmüştür. İşsizlik oranlarının yükselmesinde Covid-19 salgınının etkisi oldukça düşüktür. Çünkü Türkiye'de 2019 yılı

ve öncesinde zaten mevcut olan yüksek bir işsizlik oranı hakimdir. 2020 yılında, Covid-19 Pandemisi'nin Türkiye'ye gelmesi itibariyle de yüksek olan işsizlik oranı aynı seyrinde devam etmektedir.

Çalışmamızın literatüre katkısı, Covid-19 salgını ile büyüme verileri arasında Eroğlu (2020), Türk, Bingöl ve Ak (2020) çalışmalarında bir bağlantı olmadığı savunulmuştur. Uzun vadede yapmış olduğumuz çalışma ile örtüşmektedir. Enflasyon oranı ile ilişkisi Duran ve Acar (2020) ve Eryüzlü (2020) çalışmalarında olumsuz olduğu belirtilirken yapmış olduğumuz çalışmada kısa vadede etki oluşturmadığı ancak uzun vadede olumsuz etki bıraktığı gözlemlenmiştir. İhracat ve İthalat ile ilişkisi Adıgüzel (2020) Arslan ve Bayar (2020), Soylu (2020), Türk, Bingöl ve Ak (2020) çalışmalarında olumsuz olurken yapmış olduğumuz çalışma ile örtüşmektedir. Ancak Pehlivan, Kaya ve Keleş (2021) çalışmalarında herhangi bir ilişki olmadığı belirtilmiştir. Nakiboğlu ve Işık (2020), Eroğlu (2020), Adıgüzel (2020), Arslan ve Bayar (2020), Soylu (2020), Türk, Bingöl ve Ak (2020) çalışmalarında salgının işsizliği artıracığı yönünde sonuçlara ulaşılırken yapmış olduğumuz çalışmada işsizlik oranlarının yükselmesinde Covid-19 salgınının etkisi oldukça düşük çıkmıştır. Çünkü Türkiye'de 2019 yılı ve öncesinde zaten mevcut olan yüksek bir işsizlik oranı hakimdir. Bu durum Sertkaya ve Baş (2020)'in yaptığı çalışma sonucu ile aynı doğrultudadır. 2020 yılında, Covid-19 Pandemisi'nin Türkiye'ye gelmesi itibariyle de yüksek olan işsizlik oranı aynı seyrinde devam etmektedir. Türkiye, ekonomik anlamda geçmiş politikalarını gözden geçirerek Covid-19 salgınının etkisini göstermediği alanlarda dahi ekonomik bozulmalar gözlemlenmesinin nedenleri araştırılıp geçmiş para ve maliye politikalarına revizyon işlemi uygulamalı ve yeterli görülmeyen alanlarda yeni ve etkili ekonomi politikalar üretmelidir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Muhittin, (2020) “Covid-19 Pandemisinin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Makroekonomik Analizi”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 19, s. 191-221.
- Alper, Yusuf, (2016). Küreselleşme ve Küreselleşmenin Sosyal Sorunları, Sosyal Politika, Yusuf Alper ve Aysen Tokol (Ed.), Dora Yayıncılık, Bursa.
- Arslan, İbrahim ve Bayar, İlyas, (2020) “Covid-19 Salgını, Ekonomik Etkileri ve Küresel Ekonominin Geleceği”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 19, s.87-104.
- Aytekin, İbrahim, (2013) “Küreselleşme ve Ekonomik Küreselleşme”, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 1(2), s.123-134.
- Bacer, Scott, Bloom, Nicholas, Steven, Davis ve Terry, Stephen, (2020) “COVID-İnduced Economic Uncertainty and its Consequences”, VOX CEPR Policy Portal, erişim tarihi 23.10.2021, [https://voxeu.org/article/covid-induced-economic-uncertainty-and-its-consequences?_="](https://voxeu.org/article/covid-induced-economic-uncertainty-and-its-consequences?_=).
- Biçerli, Kemal, (2016). Çalışma Ekonomisi, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Bölükbaş, Mehmet, (2020) “Türkiye Ekonomisinde Enflasyon ve Faiz Oranı Covid-19 Salgınından Etkilendi mi?”, Bankacılar Dergisi 115, s. 50-68.
- Cinel, Emek Aslı, (2020) “Covid-19’un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler”, Politik Ekonomik Kuram 4, s. 124-140.
- Duran, M.Sami, ve Acar, Mustafa (2020), “Bir Virüsün Dünyaya Ettikleri: Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri”, International Journal Of Social and Economic Sciences (10)1, s.54-67.
- Durmuş, Savaş ve Şahin, Dilek, (2020) “Covid-19 Küresel Salgında Dünyada ve Türkiye’de Uygulanan Ekonomi Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, Turkish Studies 15(4), s. 924-943.
- Dündar, Necip, (2020) “Küresel Salgınların Makroekonomik Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi 7, s.837-852.
- Eryüzlü, Hakan, (2020) “Covid-19 Ekonomik Etkileri ve Tedbirler: Türkiye’de ‘Helikopter Para’ Uygulaması”, Ekonomi Maliye İşletme Dergisi 3, s. 10-19.
- Eroğlu, Erdal, (2020) “Covid-19’un Ekonomik Etkilerinin ve Pandemiyle Mücadele Sürecinde Alınan Ekonomik Tedbirlerin Değerlendirilmesi” 5(2), s. 211-236.
- Gülmez, Hakan, (2020) En Kolay Anlatımı ile Covid-19 Pandemisi, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Han, Ayşegül, Pehlivan, Ceren ve Konat, Gökhan, (2022) “Covid-19 Pandemi Sürecinin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Ampirik Analizi”, Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi 4(1), s.32-49.
- IMF(a) (2021). “World Economic Outlook” erişim tarihi (25.10.2021), <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/10/12/world-economic-outlook-october-2021#Data%20Tools>
- IMF(b) (2021). “Dünya Ekonomik Görünüm Veritabanı” erişim adresi <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October>.
- Işığışık, Özlem (2017) İstihdam ve İşsizlik, Dora Yayıncılık, Bursa.
- Kuş, Canan, (2014) “Geç Ortaçağ’da Meydana Gelen Veba Salgınlarının Demografik ve İktisadi Etkileri Üzerine Bazı Düşünceler”. Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi 10(1), s. 45-57.
- Küçükbay, Füsün,Uysal, Doğan ve Çırak A.Nur, (2021) “Covid-19 Salgınının Dünya Ekonomisi Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi”, Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 13(4), s. 15-20.
- Merkez Bankası (2021). “Tüketici Fiyatları” Enflasyon Verileri”, erişim tarihi (25.10.2021) <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/İstatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatları>.
- Merkez Bankası (2022). “ Enflasyon Raporu 2022-1”, erişim tarihi (16.03.2022) https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/75635e65-74bf-4d04-83ca-415ffea1f032/enfocak_2022_i_tam.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-75635e65-74bf-4d04-83ca-415ffea1f032-nYLMlnb.
- Nakiboğlu, Aslıhan ve Işık, Sevgül, (2020) “Kovid-19 Salgınının Ekonomi Üzerindeki Etkileri: Türkiye’de İşletme Sahipleri Üzerinde Bir Araştırma”, Turkish Studies 15(4), s.765-789.
- Özden, Kemal ve Özmat, Mustafa, (2014) “Salgın ve Kent:1347 Veba Salgınının Avrupa’da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları”, İdeal Kent Dergisi 5(12), s. 60-87.
- Pak Anton, Adegboye Oyelala, Adekunle Adeshina, Rahman Kazi, McBryde Emma ve Eisen Doman (2020) COVID-19 Salgınının Ekonomik Sonuçları: Salgın Hazırlık İhtiyacı. Ön. Halk Sağlığı 8:241. doi: 10.3389/fpubh.2020.00241
- Pehlivan, Mikail, Kaya, Abdurrahman ve Keleş, S.Selin (2021) “ Covid-19’un Makroekonomik Etkileri ve Seçilmiş Ülkelerde Covid-19 Döneminde Uygulanan Maliye ve Para Politikaları”, Akademik Hassasiyetler 8 (17), s. 105-135.
- Soylu, Özgür Bayram, (2020) “Türkiye Ekonomisinde Covid-19’un Sektörel Etkileri”, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi 7(5), s. 169-185.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2021). “Büyüme”, erişim tarihi (26.10.2021), <https://www.sbb.gov.tr/buyume/>

- Sertkaya, Burak ve Baş, Seher, (2021) “Covid-19 Salgınının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri: Riskler ve Olası Senaryolar”, Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 11(21), s.147-167.
- Tayar, Tunahan, Gümüştekin, Ezgi, Dayan, Kaan ve Mandi, Emad, (2020) “ Covid-19 Krizinin Türkiye’deki Sektörler Üzerinde Etkileri: Borsa İstanbul Sektör Endeksleri Araştırması”, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s.293-320.
- Torun, Kayabaşı, Ehlinaz, (2020) “ Covid-19’un Piyasalara ve Tüketici Davranışlarına Etkisi”, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi 7(5), s. 15-25.
- Türk, Armağan, Ak Bingül, Berna ve Ak, Rengin, (2020) “Tarihsel Süreçte Yaşanan Pandemielerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri”, Gaziantep University Journal Of Social Sciences Özel Sayı, s. 612-632.
- TÜBA (2021), “Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu 1. Güncelleme 17.04.2020”, erişim tarihi (19.10.2021), <http://www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/T%C3%9CBA%20Covid19%20Raporu%201.%20G%C3%BCncelleme.pdf>.
- TÜİK(a), (2021). “Dış Ticaret İstatistikleri, Ocak 2021”, erişim tarihi (20.10.2021), (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Ocak-2021-37413>)
- TÜİK(b), (2021). “İşgücü İstatistikleri” [MEDAS, Veri Dağıtım Sistemi], erişim tarihi (20.10.2021), <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>
- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), (2020). Güncellenmiş Tahminler ve Analiz, ILO Gözlem: Covid-19 ve Çalışma Yaşamı Dünyası 6. Baskı, erişim tarihi (31.10.2021), https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/briefingnote/wcms_757184.pdf
- URL 1- BBC NEWS, “ Covid Aşısı: Dünya’da Herkesin Aşılınması Ne kadar Sürecek”, erişim tarihi (19.10.2021), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56614031>
- URL 2- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, “İlk Koronavirüs Aşısı Fahrettin Koca’ya Yapıldı”, erişim tarihi (13.01.2021), <https://www.saglik.gov.tr/TR,78148/ilk-koronavirus-asisi-saglik-bakani-fahrettin-kocaya-yapildi.html>
- URL 3- Aktan, Sertan, “Tarihteki En Ölümcül Salgın Hastalıklar Neden Ortaya Çıktı ve Nasıl Sona Erdi? ”, erişim tarihi (29.10.2021), <https://tr.euronews.com/2020/05/12/tarihteki-en-olumcul-salgınlar-hangileriydi-neden-olustular-ve-nasil-sona-erdiler>
- URL 4- Apak, Talha, “İhracatın Önemi, Esasları, Şekilleri, Özellik Arz Eden Hususlar ve İhracatçının Sıklıkla Yaptığı Hatalar”, Güncel Mevzuat ve Ekonomi, erişim tarihi (31.10.2021), <https://www.alomaliye.com/2005/04/04/ihracatin-onemi-esaslari-sekilleri-ozellik-arz-eden-hususlar-ve-ihracatcinin-siklikla-yaptigi-hatalar/>
- URL 5- Eğilmez, Mahfi, “2018’den 2019’a Geçerken Türkiye Ekonomisinin Görünümü”, Kendime Yazılarım, erişim tarihi (13.10.2021), <https://www.mahfiegilmez.com/2018/12/2018den-2019a-gecerken-turkiye.html>
- URL 6- Mutlu, Yakışan Belgin, “Büyüme Verisinin Detayları Gelecek Döneme İlişkin Umutları Artırdı”, erişim tarihi (01.09.2021), <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/buyume-verisinin-detaylari-gelecek-doneme-iliskin-umutlari-artirdi/2352595>
- Ulun, A. Bilgiç (2020) “Covid-19 Salgınının Küresel Düzeyde İncelenmesi: Ekonomik Etkiler ve Vergisel Önlemler”, Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi 2(2), s. 89-102.
- Üstün, Çağatay ve Özçiftçi, Sevil, (2020) “COVID-19 Pandemisinin Sosyal Yaşam ve Etik Düzlem Üzerine Etkileri: Bir Değerlendirme Çalışması”, Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi 25(1), s.142-153.
- Ünüvar, İclal ve Darıcı, Bülent(2020), Koronavirüs Pandemisinin Ekonomik Büyüme ve Dış Ticarete Üzerine Etkisi, Dış Ticaret Araştırmaları (Cilt 1), Tufan Sarıtaş ve Yüksek Okşak (Ed.), Gazi Kitapevi, Ankara.
- WHO (a), (2021), “DSÖ Koronavirüs (Covid-19) Panosu, Veri Tablosu”, erişim tarihi (24.10.2021), <https://covid19.who.int/table>
- WHO (b), (2021), “DSÖ Koronavirüs (Covid-19) Panosu, Miktar”, erişim tarihi (26.10.2021), <https://covid19.who.int/>
- Yavuz, Erdinç, (2020) “Covid-19 Aşıları”, Türk Aile Hekimliği Dergisi 24 (4), s. 223-234.
- Yıldırım, Uğur, (2021) “Covid-19 Pandemisinin Dış Ticaret Üzerine Etkisi: İstatistiksel Bir Yaklaşım ” *Fiscaoconomia* (5)1, s.280-295.
- Yılmaz, Mehmet Levent, (2020) Kovid-19 Salgını ve Sonrası Ekonomi Boyutu ile ilgili Değerlendirmeler Raporu, Polis Akademisi Yayınları, Ankara. Erişim tarihi (01.11.2021), https://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/Kovid_Ekonomi%20boyutu_.pdf